

ประวัติศาสตร์จังหวัดสระแก้ว

จังหวัดสระแก้วแม้ว่าจะเป็นจังหวัดตั้งใหม่เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๖ แต่ในเขตพื้นที่ของจังหวัดสระแก้ว มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกความเป็นมาของท้องถิ่น ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑ โดยเฉพาะแถบอรัญประเทศ ตาพระยา กิ่งอำเภอโคกสูง อาณาเขตดังกล่าวได้พบจารึกสัมพันธกับกษัตริย์องค์สำคัญในสมัยของเจนละคือพระเจ้าจิตรเสน (มเหศวรมัน) และพระเจ้าอีสานวรมัน (ผู้เป็นบุตรมเหศวรมัน) บรรดาจารึกที่เป็นโบราณวัตถุ ได้แก่

- จารึกช่องสระแจง ที่อำเภอตาพระยา มีอายุระหว่าง พ.ศ. ๑๑๕๙-๑๑๗๘
- จารึกเขาน้อย ที่อำเภออรัญประเทศ มีอายุใน พ.ศ. ๑๑๘๐
- จารึกเขารัง ที่อำเภออรัญประเทศ มีอายุใน พ.ศ. ๑๑๘๒

และ ๔. จารึกที่บ้านกุดแต่ที่อำเภออรัญประเทศ ก็มีอายุไล่เลี่ยกับจารึกที่ได้กล่าวมาแล้ว

อนึ่ง โบราณวัตถุสถาน เช่น ปราสาทเขาน้อยสีชมพู ซึ่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบสมโบร์ไพรกุก และไพรกเมง จึงทำให้เป็นที่เข้าใจได้ว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ "ชาวกำพู" ได้ขยายตัวจากอีสานประเทศทางใต้ และรับวัฒนธรรมความเจริญจากชุมชนทางใต้เปิดตัวออกสู่อารยธรรมอินเดีย แบบฮินดู ใช้ภาษาสันสกฤต และนับถือพระวิษณุ (ภาษาแขกฮินดู เป็นภาษาที่สืบเนื่องมาจากภาษาสันสกฤต เริ่มมีภาษานี้ประมาณ พ.ศ. ๑-๑๐๐ ใช้มาประมาณ ๒๐๐ ปี ก็แปลงเป็นภาษา "บาลี")

ในสมัยของเจนละบก เจนละน้ำ ซึ่งมีความเจริญเติบโตระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ ก็ได้เกิดอาณาจักรหนึ่งขึ้นมาควบคุมกับเจนละน้ำ คือ อาณาจักรทวารวดี วัฒนธรรมทางทวารวดีได้ขยายออกไปยังภาคต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของศิลป ในด้านแถบตะวันออกวัฒนธรรมทวารวดีได้ขยายผ่านเมืองดงละคร จังหวัดนครนายก เมืองพระรถ (พนัสนิคม) จังหวัดชลบุรี เมืองศรีมโหสถ (โคกปิบและศรีมหาโพธิ์) จังหวัดปราจีนบุรี และมุ่งเข้าสู่อรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว สังคมของทวารวดีมีความหลากหลายทั้งในด้านประชากรเพราะมีประชากรเป็นชนชาติผสม ประกอบด้วย มอญ ไท สยามเป็นหลัก นอกเหนือจากจีน อินเดีย มีอาชีพพื้นฐานทางเกษตรกรรม ใช้วัวไถนา และมีพุทธศาสนา ที่เป็นพลังในการทะลุทะลวงความหลากหลายที่มีอยู่ในขณะนั้น

ในห้วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ อยู่ในห้วงที่มีการผสมกลมกลืนระหว่างอาณาจักรเจนละน้ำกับทวารวดีในเขตพื้นที่ของจังหวัดสระแก้ว ก็ได้พบแหล่งชุมชนโบราณ ดังนี้

- อำเภออรัญประเทศ ได้พบคูคันดินล้อมรอบ ๖ แห่ง ที่ตำบลท่าข้าม เมืองไผ่ หันทราย
- อำเภอตาพระยา ได้พบคูคันดินล้อมรอบ ๓ แห่ง ที่ตำบลตาพระยา และปราสาทเขาโล้น
- กิ่งอำเภอโคกสูง ได้พบคูคันดิน ๑ แห่ง และปราสาทสตึกก๊กกรม
- อำเภอเมืองสระแก้ว ได้พบสระน้ำ และคูคันดิน ๔ แห่งที่ตำบลท่าเกษม
- อำเภอวัฒนานคร ได้พบสระน้ำคูคันดิน ๓ แห่ง ที่ตำบลท่าเกวียน

แหล่งชุมชนดังกล่าว ตามประวัติศาสตร์ราชวงศ์ถังของจีนระบุว่า ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เจนละได้แตกออกเป็น ๒ ส่วน คือ เจนละบก และเจนละน้ำ พื้นที่สำคัญของเจนละน้ำได้กลายเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรขอมเมืองนคร (นครวัด นครธม) ในเขมรคำ และสามารถติดต่อกับเมืองต่างๆ

ทางช่องเขาพนมดงเร็ก และบริเวณสระน้ำ บาราย ที่เกิดขึ้นตามเขตอำเภอของจังหวัดสระแก้ว ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

สรุป

พื้นที่เป็นจังหวัดสระแก้วในปัจจุบัน ถ้าศึกษาจากตำนานพื้นเมือง ศิลาจารึก จดหมายเหตุของจีน (พุทธศตวรรษที่ ๘ ตรงกับสมัยสามก๊ก) ว่าดินแดนแถบนี้ในช่วงแรกๆ จะอยู่ใต้อิทธิพลทางการเมืองของรัฐฟูนาน เมืองรัฐฟูนานสลายไป ก็กลายเป็นอาณาจักรเจนละ เจนละบก เจนละน้ำ และอาณาจักรของชาวกัมพูชา แคว้นต่างๆ อาณาจักรทวารวดี ขยายอิทธิพลเข้ามาโดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งได้นำอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมแบบมอญเข้ามา ซึ่งสำนักพิมพ์เมืองโบราณสรุปว่า "ทวารวดีก็คือรากฐานของการเป็นสยามประเทศนั่นเอง"

ชื่อจังหวัดสระแก้ว มีที่มาจากชื่อสระน้ำโบราณในพื้นที่อำเภอสระแก้ว ซึ่งมีอยู่ ๒ สระ ในสมัยกรุงธนบุรี ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๒๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งทรงเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นแม่ทัพยกไปตีประเทศกัมพูชา (เขมร) ได้แะแพกกองทัพ ที่บริเวณสระแก้วทั้งสองแห่งนี้ กองทัพได้อาศัยน้ำจากสระใช้สอย ได้ขนานนามสระทั้งสองว่า "สระแก้ว สระขวัญ" และได้นำน้ำจากสระทั้งสองแห่งนี้ใช้ในการประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา โดยถือว่าเป็นน้ำบริสุทธิ์

สระแก้วเดิมมีฐานะเป็นตำบล ซึ่งสมัยก่อนราชการได้ตั้งเป็นด่านสำหรับตรวจคนและสินค้าเข้า-ออก มีข้าราชการตำแหน่งนายกองทำหน้าที่เป็นนายด่าน จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ทางราชการจึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อว่า "กิ่งอำเภอสระแก้ว" ขึ้นอยู่ในการปกครองของอำเภอกบินทร์บุรี โดยใช้ชื่อสระน้ำเป็นชื่อกิ่งอำเภอมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๐๑ ซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็นอำเภอชื่อว่า "อำเภอสระแก้ว" ขึ้นอยู่ในการปกครองของจังหวัดปราจีนบุรี และต่อมาเมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๖ ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดสระแก้วขึ้น ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่มที่ ๑๑๐ ตอนที่ ๑๒๕ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๓๖ เป็นผลให้จังหวัดสระแก้วได้เปิดทำการในวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๖ โดยเป็นจังหวัดที่ ๗๔ ของประเทศ

ที่มา : สำนักงานจังหวัดสระแก้ว